

- Marx K. (1990). *Capital* (1). London: Penguin.
- Marx K. (1993). *Grundrisse*. London: Penguin.
- Mattelart A. (1991). *Advertising International: The Privatization of Public Space*. New York: Routledge.
- Mosco V. (1966). *The Political Economy of Communication*. London: Sage
- Murdock G. ve Golding P. (1979). "Capitalism Communication and Class Relations." *Mass Communication and Society*. Curran J. vd. (der.) içinde. London: Edward Arnold.
- Peterson R. A. ve D. G. Berger (1971). "Entrepreneurship in Organizations: Evidence from the Popular Music Industry." *Administrative Science Quarterly* (16): 97-106.
- Peterson R. A. ve D. G. Berger (1975). "Cycles in Symbolic Production: The Case of Popular Music." *American Sociological Review* (40): 158-173.
- Philips D. ve Tomlinson A. (1992). "Homeward Bound: Leisure, Popular Culture and Consumer Capitalism." *Come on Down: Popular Media Culture in Post War Britain*. Strinati ve Wagg (der.) içinde. London: Routledge.
- Tester K. (1994). *Media, Culture and Morality*. London: Routledge.
- Thompson J.B.(1994). "Social Theory and The Media." *Communication Theory Today*. Crowley and Mitchell (der.) içinde. Polity Press.
- TUENA (1998a). *Türkiye İçerik Üretimi Çalışması: Çalışma Belgesi*. TUENA-Türkiye Ulusal Enformasyon Altyapısı Proje Ofisi: Ankara.
- TUENA (1998b). *Enformasyon Teknolojileri Sanayii Yetenek Saptaması Çalışması*. TUENA Türkiye Ulusal Enformasyon Altyapısı Proje Ofisi: Ankara.
- Wernick A. (1991). *Promotional Culture: Advertising, Ideology and Symbolic Expression*. London: Sage.
- Williams R. (1992). *Marxism and Literature*. Oxford: Oxford University Press.

Gerbner'in Ekme Tezi ve Anlattığı Öyküler Üzerine Bir Değerlendirme

Özet

Ekme tezi ve kültürel göstergeler incelemesi iletişim kuram ve araştırmaları alanında 1960'lardan beri önemli bir yer kaplar. Bu çalışmada, Gerbner'in genel olarak yaklaşımı ve özel olarak *ki*'nin birinci sayısında yer alan "Anlattığımız Öyküler" makalesi eleştirel bir biçimde değerlendirildi. Gerbner'in yaklaşımının kuram ve yöntem, bulgular ve önerilerinin anlamı, sınırlılığı ve yetersizliği üzerinde duruldu. İletişim kuram ve incelemelerinde, kültürel göstergelerin, şiddetin ve ekmenin önemli olduğu, fakat televizyondaki şiddetin ve günlük yaşamdaki sonuçlarının çok dar bir çerçevede alındığı; hem çeşit hem de işlevsellik bakımından Gerbner ve arkadaşlarının üzerinde durduğu şiddetten çok daha önemli olan ve incelenmesi gereken şiddet biçimleri olduğu vurgulandı.

İrfan Erdoğan
Ankara Üniversitesi
İletişim Fakültesi

An Evaluation on Gerbner's Cultivation Thesis and the Stories He Told

Abstract

The cultivation thesis and cultural indicators research have taken an important place in communication theory and research since the mid 60s. The present article critically evaluates Gerbner's approach in general and "The Stories We Tell" appeared in *ki*'s first issue in specific. The meaning, limitations and shortcomings of theory and method, findings and recommendations of Gerbner's approach are analyzed. Although cultural indicators, violence and cultivation are important in communication theory and research, violence in media and effects on daily life of individuals are taken in a limited framework, and there are far more important violence issues in terms of variety and functionality and require investigation than the violence issues Gerbner and his associates focus on.

Gerbner'in Ekme Tezi ve Anlattığı Öyküler Üzerine Bir Değerlendirme

Giriş

Ekme/yetiştirme kuramı, araştırma dizaynı, yöntem ve değerlendirmesini ele alan bu niteliksel inceleme, G. Gerbner'in yaklaşımını eleştirel bir şekilde sunarak toplumsal yapılar ve ilişkiler içinde anlamlandıracaktır. Eleştirinin anlamı kesinlikle "kötülemek" veya "suçlamak" değildir. Eleştiri bize dışarıdan geleni ve getirileni yeniden-anlamlandırmak için irdelemektir. Bu anlamlandırma yanında, bu tür eleştirelliğin ötesine gidip, kendimizi anlama yönünde incelemelerin artması ve kendi ürettiklerimizi okuyup, kendimizi destekleme gerekliliği acildir. Hissedilen bu acillik yönünde bilimsel çalışmaların ağırlık kazanması gerekmektedir.

1. Gerbner Okulunun Yaklaşım Tarzı

Gerbner, kültürel göstergeler, ekme/yetiştirme (*cultivation*) kuramı, ekme tezi veya ekme analizi olarak adlandırılan yaklaşımını, 1960'ların ortasında Philadelphia Üniversitesi Annenberg İletişim Okulu'nda geliştirdi. Ekme kavramı belli bir şeyi (psikoloji, kültür ve ideolojiyi) belli bir yere (izleyici bilincine) yerleştirmek ve besleyip yetiştirmek için yapılan amaçlı girişim anlamında kullanılmaktadır. 1967'den beri Gerbner ve arkadaşları televizyonun en çok seyredildiği akşam vakti (*prime time*) ve gündüz programlarının örneklemelerini incelemektedir. Yaklaşım, Amerikan iletişim çalışmaları alanında egemen olan "etki sorunu" ekseninden hareket ederek geliştirilmiştir. Etki gelene-

ğini ekme tezi açısından sürdüren bu yaklaşım, içerik analiziyle televizyonda egemen imajlar olarak seçilen televizyon dünyasının kültürel göstergeler değişkenlerini belirler ve bu imajların izleyicilere etkisini alan araştırması (*survey*) yoluyla inceler. İncelemede elde edilen televizyon izleme yoğunluğuyla imajlar arasındaki istatistiksel ilişkiyi anlamlandırır. Elbette, bu incelemede, sadece izleme yoğunluğu üzerinde durulmaz, aynı zamanda sosyo-demografik değişkenler de (örneğin yaş, meslek, eğitim, gelir, cinsiyet) ilişki analizine katılır. Ayrıca bu değişkenlere, azınlık gruplar ve siyasal tutumlar da eklenmektedir (Dominick, 1990). İzleyici değişkenleri çoğunlukla izleme yoğunluğu; kültürel göstergeler ise günlük yaşamı ve televizyon dünyasını yansıtan kategorileri içinde toplanır. Çok televizyon seyredenlerle az seyredenler karşılaştırıldığında, çok seyredenlerin televizyon dünyasını yansıtan "televizyon yanıtı" "ekme etkisi" delili olarak yorumlanır. Bu incelemelerin ana sonucuna göre, "televizyon uzun dönemli" etkilere sahiptir: Bu etkiler küçüktür, dolaylıdır, fakat artma eğilimindedir, üst üste birikir ve anlamlıdır.

Gerbner ve arkadaşları, Lewis'e göre (1997: 89) başlangıcından beri pek uzağa gidemeyen "medya etki" okulunun, medya etkisini çeşitli, kısmi ve uzun dönemli olarak niteleyen bir kuram geliştiren "reformcu kanadı" olarak nitelenebilir. Bu nitelmeden farklı olarak, ekme analizinin kültür konusuna Frankfurt Okulu'nu anımsatacak içerikte eleştirel olarak yaklaşımı ve eleştirilerini niceliksel verilere dayandırarak yapma-

sı, bu yaklaşımı "Frankfurt Okulu'nun bir tür ampirik biçimi" olarak anlamlandırma olasılığını da öne çıkarır.

A. Yaklaşımın yöntemi

Kültürel göstergeler projesi birbirini tamamlayan ileti sistemi ve "ekme" çözümlenmelerini içeren iki araştırmadan oluşur. İleti sistemi çözümlenmesi için televizyon programlarının örnekleri kaydedilir ve içerik çözümlenmesine tabi tutulur. Bu içerik çözümlenmeleriyle televizyon dünyasının özellikleri belirlenir. Bu özellikler televizyon dünyasının izleyicilere verdiği potansiyel dersler (ekme) olarak kabul edilir ve alan araştırmasında sorulacak "televizyon yanıtı" ile ilgili soruların kaynağı olarak kullanılır. "Televizyon yanıtı" olmayan soruların kaynağı olarak da resmi istatistiklerden faydalanılır. Televizyon izleme süresi az, orta ve çok olarak sınıflandırılır. Cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, gelir ve (kent ve kent olmayan) çevre değişkenleriyle korelasyon analizi yapılır. Toplumsal sınıf sosyoekonomik statü ile tanımlanmıştır ve işçi sınıfı, orta sınıf ve üst sınıf olarak ayrılır. Ekme çözümlenmesinde televizyonu az ve çok izleyenlerin sorulara verdikleri yanıtlar incelenir. Amaç, çok izleyenlerin sorulara televizyon dünyasının potansiyel derslerini yansıtacak şekilde yanıt vermelerinin (televizyon yanıtı) benzer demografik özelliklere sahip olan fakat az televizyon izleyenlerden daha fazla olup olmadığını bulmaktır. "Ekme" kavramı, izleyicilerin düşüncelerine televizyonun katkılarını açıklar. "Ekme" farklılığı iki farklı izleyici grubunun "televizyon yanıtlarındaki" yüzde farkıdır (Gerbner vd., 1982: 103).

B. Yaklaşımın Bulguları I: Televizyonun örgütsel ve ideolojik yapısı

Gerbner'e göre:

a) Televizyon merkezleşmiş bir öykü anlatma sistemidir. Draması, reklamları, haberleri ve televizyon programlarıyla her izleyici eve bir ortak imajlar ve iletiler dünyası getirir. Halk televizyonun simgesel çevresi içinde doğar ve televizyonun tekrarlanan dersleri ile yaşar. Simgesel çevreyi yaratma sıkı sıkıya denetlenen bir süreçtir (1982).

b) Ticari televizyon halkın elinden etkili bir şekilde soyutlanmıştır. Televizyon halkın doğrudan katılmasından uzaklaştırılmıştır. Halkın yönetiminden korunmuş ve özel şirketlerin yönetimine bağlanmıştır. Bu yönetimi sağlayan mekanizma reklamdır. Reklam yapan firmalar televizyona müşteri çektiği, teslim ettiği, haber ve eğlence yoluyla öteki hizmetleri gördüğü için para öder.

c) Televizyon olası en geniş izleyici sayısını en az maliyetle elde etmek için rekabet eder. Bunun anlamı en geniş ve alışılmış (nüfusun çoğunun hoşuna gidecek) yaklaşımlar verme, keskin çatışmaların bulandırılması, rekabet eden görüşleri birbirine katma ve dengeleme, farklı ya da sapan görüntülerden çekinme, bunları korkulan ya da bastırılmış olarak sunmadır. Görevsel bir görüş gerçekte ne kadar merkezden öte veya kaydırılmış olursa olsun, daha aşırı görüntülerle dengelenir. Bu dengeleme sunuşun nesnel, ılımlı veya kitle pazarlaması için yatkın sunuş olarak görünmesi içindir. Bu örgütsel baskılar ve görevler, ılımlı ya da orta yol sunuşların ve yönelimlerin yetiştirilmesini / ekilmesini gösterir (Gerbner vd., 1982:105).

d) Gerbner'e göre televizyon seyretme farklı grupların yaşam koşullarıyla ve dünya görüşleriyle farklı fakat uygun bir şekilde ilgilidir. Bu uygun kalıpların en genel olanları "ana akım" olarak isimlendirilir. Ana akım (anayol, orta yol, ana damar) televizyonun ekme çalıştığı genel dünya görüşü ve değerleri olarak tanımlanır. Televizyon toplumun bütün sektörlerine girer, tekrarlanan ve yaygın kalıplar yoluyla belli bir dünya görüşünü ortaya atar; bu kalıplar organik bir şekilde birbiriyle ilişkili ve içsel olarak uyumludur.

e) Çağdaş toplumda halk artan bir şekilde, gerçek ilişkiler yerine televizyonla ilişkiye girip doyum sağlamakta ve "vekaletsel" deney kaynaklarına dayanmaktadır. Kişileri birbirine bağlayan ve ortak bilinci kuran popüler kültürün dokusu şimdi kitle iletişiminden salınan, genellikle işlenmiş üründür.

f) Ekme analizlerinin bulgularına göre, televizyon Amerikan toplumunu oransal olarak, demografik nitelikleri temsil edecek bir biçimde yansıtmamaktadır. Örneğin televizyonda

erkekler kadınlardan üç kat daha fazla yer alır. Kadınların çoğu televizyonda erkeğe hizmet eder, genç erkeklerle tanışır ve hızla yaşlanırlar.

g) Ulusal gelirin neredeyse yarısının nüfusun üstteki yüzde yirmisine gittiği gerçeğine rağmen, saf Amerika olarak sunulan "orta sınıf" efsanesi televizyon dünyasına egemendir. Televizyon dünyasında hemen herkes ortalama bir gelirle rahat bir yaşam sürüyor görünür. Amerikan televizyonunda hemen hemen on televizyon karakterinden yedi tanesi orta sınıf mensubudur. Bunların çoğu profesyoneller ve yöneticilerdir. Gerçekte hizmet sektörü dahil işçi sınıfı, Amerikalıların yüzde 67'sini oluşturur, fakat televizyon karakterlerinin sadece yüzde onu işçidir. Televizyon dünyasındaki düşük oranlı temsil, izleyicilerin sınırlı yaşam koşullarını, sınırlı etkinlik alanını ve katı bir şekilde önyargılanmış imajlarını ekmeyi ima eder (Gerbner, 1979: 180; 1982: 106).

C. Yaklaşımın Bulguları II: Televizyonun psikolojik, kültürel ve siyasal etkisi

Gerbner 1960'da Lasswell'in geçmişteki incelemelerin muhasebesini yaparak elde ettiği sonuca bağlı kalarak, medyanın bir kültürde var olan tutumlar ve değerleri "ekip geliştirdiğini" (yetiştirdiğini), böylece bir kültürde "birleştirici rol oynadığını" belirtir. Gerbner'e göre, kitle iletişimi sosyalleştiren ajan olarak rol oynar ve televizyon gerçeğinin izleyicide "ekilmesi" (yani televizyon gerçeğinin izleyicide egemen olması) izleme yoğunluğuyla pozitif bir ilişki içindedir. Çok seyreden izleyicilerin "günlük yaşamın gerçeklerini" tanımlamasında televizyon gerçekleri egemendir. İzleyiciler televizyon dünyasının kültürel dokusunda yatan anlamları emmeye eğilimlidirler, çünkü televizyonu genellikle tercihe bağlı olmayan bir şekilde ve programa göre değil, saate göre kullanırlar (Gerbner, 1979: 180). Televizyonun yoğun seyredenler üzerindeki etkisi çoktur; az seyredenlerin diğer enformasyon kanallarını daha fazla kullanılmaktadır; genç izleyicilerin ve yalnızlık durumunda olanların üzerinde "ekme" etkisi daha çoktur (Hawkins & Pingree, 1983).

Televizyon gelecekteki tercihleri ve kullanışları etkileyen tutumları eker. Okur-yazarlığın ve toplumsal hareketliliğin tarihsel engellerinin ötesine geçen televizyon nüfusun günlük kültürünün öncel ortak kaynağı olmuştur. Televizyon muhtemelen sanayi öncesi dinden beri ilk defa güçlü bir kültürel bağ sağlar (Gerbner vd., 1982). Gerçi televizyon seyretme olayı tutucuları, ılımlıları ve liberalleri bir araya getirir, ama çok izleyenler arasında liberal tutum en zayıf olandır. Televizyon seyretme geleneksel farklılıkları bulanıklaştırır; daha homojen bir ana akım, orta-yol siyasal görüş içinde kaynaştırır; ana akımı azınlıklar ve kişisel haklar konusunda "sert çizgi" konumuna doğru bükür. Ekme kuramının önde gelenlerinden Gross'a göre televizyon kurulu endüstriyel düzenin bir kültürel koludur ve süregelen inanç ve davranışları değiştirme, tehdit etme veya zayıflatma yerine, öncelikle koruma, dengeleme ve destekleme hizmetini görür (Boyd-Barrett & Braham, 1987).

İncelenen medya gerçeğinde, medya şiddeti ağırlıktadır. Televizyonun toplumsal yaşamın anlatımında da "şiddet ve tecavüz" önemli bir rol oynar. Örneğin akşam programlarında gösterilen şiddet, gerçek hayatta olandan on kat daha fazladır. Fiziksel tecavüzü pek ender acil ve tıbbi yardım izler. Simgesel tecavüz, saldırıyı değil, gücü; tedaviyi değil, kurban etmeyi, incitmeyi, kime karşı kimin neyle "savuşabileceğini" gösterir. Televizyonda bu "savuşabilme" oyununda, yaşamlarının en verimli döneminde olan egemen beyaz erkekler güvenlik bakımından en iyi durumdadırlar; kurban olmak yerine, kurban edendirler. Bunun aksine yaşlı, genç, azınlık ırkın kadınları ve genç erkekleri vahşi çatışmalarda kurban olanlardır. Gerbner'e göre şiddet gücünün ve kurban etmenin sürekli gösterilmesi, televizyonu çok seyredenler arasında abartılmış tehlike algısı yaratır ve abartılmış bir güvensizlik/tedirginlik duygusu eker (1992). Televizyonu çok izleyenlerde büyük tehlikeler ve emniyetsizliklerin olduğu, "rezil bir dünyada" yaşadıkları duygusunun az izleyenlerden daha keskin olduğu kanısı vardır. Bunu Gerbner "insafsız dünya sendromu" olarak niteler. Bu sendrom, duyarlılığın ve güvenin kaybolmasına katkıda bulunur; bazıları için güç ve diğerleri için incinebilirli-

lik gösterir, şiddet ve kurban etmeyi davet eder (Gerbner, 1982; Gerbner, 1992; aktaran Hamelink, 1997: 114).

2. Yaklaşımın Eleştirisi

A. Kuramsal çerçeveye ilgili eleştiri

Ekme analizi kullandığı niceliksel yöntemle ancak bazı temel ideolojik mekanizmaları aydınlatabilir. Çünkü ideolojinin incelenmesi, daha çok siyasal ve ekonomiyi de incelemeye katan nitelik incelemesi alanına girmektedir. Alan araştırması ve içerik analizleriyle elde edilen verilerle varabilecek sınırlı sonuç ancak pozitivist-ampirik kuramsal çerçevenin ötesine gidilerek ve bulguları niteliksel analizle birleştirilerek aşılabılır. Gerbner kültürel yorumlarında "ana akım" etkisine eğilerek bu tür niteliğe kendi yaklaşım tarzı çerçevesi içinde ulaşmaktadır: Gerbner'in yorumunda, Psikolojik, kültürel ve siyasal ekme sürecinde televizyon, dünyaya açılan pencere veya dünyayı yansıtan araç olarak değil, sembolik çevre üzerinde egemenlik kuran araç olarak ele alınır (McQuail & Windahl, 1993: 100). Bu bağlamda, Gerbner'in yaklaşımını Türkiye gibi ülkelerde medya veya kültürel emperyalizm tezini test için kullanılabilme olasılığı vardır. Bu kullanım da ancak, çok televizyon seyredenlerin, örneğin, Amerika veya Amerikan imajları hakkındaki tutum ve görüşlerinin Amerikan gerçeğinden oldukça uzak olduğu varsayımının test edilmesiyle yapılabilir. Az televizyon seyredenlerle çok seyredenler arasında, yukarıda belirtilen Amerikan imaj ve gerçeği anlamında fark olmadığı "null hipotezi" ampirik verilerle test edilir ve "null hipotez" reddedilerek veya kabul edilerek sonuç çıkartılır. Weimann'ın (1984) İsrail'de gençlerin Amerika hakkındaki algılarıyla/görüşleriyle televizyon izleme yoğunluğu arasındaki ilişkiyi ele alan incelemesi buna bir örnektir. İncelemenin sonucuna göre, yoğun televizyon seyreden grubun Amerikan gerçeği, televizyonda sunulan abartılmış gerçektir. Gerçi, her tür etki incelemesi, kuramsal yaklaşıma bağlı olarak gelen sorun ve hipotez biçimlendirmesine göre, medya ve kültürel emperyalizm tezlerini test etmede kullanılabilir. Fakat bu kullanımla elde edilen sonuçlar, yöntem ve kuramsal çerçeve dikkatle incelenerek

yeniden değerlendirilmelidir. Televizyonun Amerika'da ektiği orta sınıf ideolojisi, Türkiye'ye geldiğinde Amerikan kültürel emperyalizmi ve kitle tüketim alışkanlıklarının ekilmesi biçimine dönüşür.

Gerbner'in yaklaşımına şüpheli yaklaşanlar ve eleştirenlerin başında, 1990'lardaki liberal-çoğulcu görüşler gelir. Bunun nedeni hem Gerbner'in yaklaşımı hem de liberal çoğulcu görüşü eleştirmesidir. Gerbner'e göre, liberal izleyiciler ideolojik bakımdan bağımsız ve yapısız değildir: Yani, izleyici Fiske'in semiyotik demokrasinin özgür insanı değildir; Post-modern anti-yapısalcı insan da değildir. Bu anlamda, Gerbner televizyonun ekici etkisi bakımından Frankfurt Okulu'na yaklaşır ve Frankfurt Okulu'nun Amerika'daki deneyci temsilcisi olarak nitelenebilir.

Gerbner, liberal-çoğulcu ve post-modernist tarzdaki "direnen izleyici birey" görüşünü ve kamu politikası alanında "kendi anlamını üreten izleyici" araştırmasını anlamsız olarak niteler; çünkü bu yaklaşım televizyonun ektiği ortaklıkları (genel ortak karakterleri) göz önüne almaz: "Kendi anlamını yaratarak direnen izleyiciler" incelemesi, televizyonun ektiği ortaklıkları hesaba katmadığı için, kamu politikaları konuları/sorunları için anlamsızdır. Kamu politikaları konusunda belirleyici rol oynayan müşterek olanlardır (Gerbner, 1991: 8, aktaran Roach, 1997: 58). "Direnişçi okumanın" (karşıt anlamlandırmanın) olabilmesi için, bu okumayı oluşturan ideolojik bir bilinç yapısının olması gerekir. "Direnişçi okumayı" sağlayan bilinç yapısı da ancak belli kültürel ve siyasal hazırlığa/hazırlanmaya bağlıdır. Shohat ve Stam'ın belirttiği gibi (aktaran Roach, 1997: 58), güçsüzleştirilmiş cemaatler egemen programlamayı direnişçi perspektiften geçerek çözümlerlebilirler; fakat bu çözümlenmeyi ancak kendi ortaklaşa yaşam ve tarihsel belleklerinin onlara sağladığı alternatif anlama çerçevesi ölçüsünde yapabilirler. Ayrıca, "semiyotik demokraside" metni okuma sürecinde yapılan direnişçi çözümlenme, insanı yaşadığı koşullar ötesine götürmez. Bu tür bir çözümlenme ancak o koşulların egemen düşünce ve ideolojik biçimlendirmelerinin ötesine götürebilir.

Hirsch'e göre (1980) Gerbner ve arkadaşları eski doğrusal (*linear*) "uyaran-cevap-etki" modelini terk etme yerine sadece yeniden formüle etmişlerdir. Gene de, Gerbner'in yaklaşımı klasik deneyci/ampirik etki analizinden daha anlamlı olarak nitelenebilir; çünkü etkiyi kısmi, eklenen ve uzun dönemli olarak ele alır.

İzleyici görüşleri, tutumları ve davranışları ile sembolik yapılar ve yapıların anlamlandırılması arasındaki ilişki oldukça karmaşıktır; Bu nedenle, "kültürel göstergeler" ile "izleyici tutumları" arasındaki ilişkinin ele alınış biçimi ve belli birkaç tv-değişkenine ve sosyo-demografik verilere indirgenerek açıklanmaya çalışılması yetersizdir. Bir tutumun veya değerın organik anlam kalıbı içindeki önemi ve öznel anlamı anlaşılmadan, belli bir durumda kişinin, ya da grubun nasıl davranacağı ve ne yapacağı önceden saptanamaz. Görüşler, tutumlar ve inançlar sadece televizyonla değil diğer medya ve sosyal ilişkiler ağıyla oluşur. Örneğin, Zillman'ın (1980) belirttiği gibi, Gerbner'in "Ekme" okulunun savının aksine, izleyiciyi "koru veren bir dünya görüşüne" götüren etken "koru veren televizyon" değil, halkı "koru veren televizyonu" seyretmeye götüren "gerçek endişe ve huzursuzluk" deneyimidir; çünkü televizyon hayali olarak korku ve gerginliği yükseltir ve arkasından çözüm sunarak serbest bırakır. Zillman'a göre, bu sürecin ikinci parçası pozitif faydaları için incelenmelidir. Zillman'ın önerisinden öteye gidilerek, "pozitif faydanın kimin ve ne için olduğu ve çok yönlü sonuçları" üzerinde durmak gerekir. McQuail'e göre (1993), Zillman'ın sunduğu yeterli bir öneri, fakat saha araştırması ve içerik çözümlemesi ile bunun sınanması şanssızdır. McQuail'in pozitivist deneyci işlevsellikten hareket ederek ve işlevsel tanımlama olasılığının olmadığı varsayımına dayanarak sunduğu bu eleştiri pek geçerli değil, çünkü bunun belli bir ölçüde yapılabileceğini kültürel göstergelerdeki işlevsel tanımlamalar ve ölçmeler göstermektedir. Ayrıca, pozitivist deneyci ölçmeyle elde edilen bulgular ile niteliksel analizle elde edilen bulgular arasında köprü kurarak yorumlamalar yapılamayacağı saf deneycilik veya Avrupa'nın geleneksel niteliksel araştırma geleneği açısından doğru olabilir; fakat her

ikisinin de (niceliksel verilerin ve niteliksel anlamlandırmaların) birbirini reddetmesi (*negation*) ve birbirini karşılıklı olarak dışlayıcı (*mutually exclusive*) olması ancak ideolojik çatışma temelli kuramsal bağnazlıklar içinde geçerlidir.

Gerbner'in kültürel yorumuna göre, televizyon kurulmuş bir sanayi düzeninin kültürel koludur; süregelen inançları ve davranışları değiştirme, tehdit etme veya zayıflatma yerine öncelikle tutma, istikrar sağlama ve destekleme yönünde hizmet eder. McQuail'e göre (1983: 205), bu tür yorum ekme savını Frankfurt Okulu'nun eleştirel görüşüne yakın ve son Marksist çözümlemelerden uzak olmayan bir yere getirir. Fakat kültürel eleştirilerin ideolojik pozisyonunu belirlemede çok titiz davranmak gerekir. Klapper'in sunduğu "destekleme" savındaki amaç ve yaklaşım tarzı buna bir örnektir: Televizyonun destekleyici olduğunu belirten pozitivist-deneyci modellerde, destekleme makro anlamda olumlu olarak görülmektedir. Grupların yeterince temsilini nicelik ve oran bağlamında isteyen eleştirilerin amacı, bu desteği daha etkili olarak yapmak isteğini taşır. Bu tür bir eleştirel yaklaşım, Frankfurt Okulu'nun kültür endüstrisine ilişkin eleştirel çerçevesi ile eşitlenirse ciddi bir hata yapılır. Desteklemeyi düzenin bir gerçeği ve olumlu olarak kabul etmekle, düzenin egemenlik altındaki sınıflar üzerinde psikolojik, kültürel, ekonomik ve ideolojik baskınlığını sürdürdürebilmesinin bir gereği olduğunu belirtmek arasında büyük kuramsal fark vardır.

Gerbner okulunun kültürel göstergeler araştırma modeli, televizyonun rolünü kültürün gelişmesini etkileyen ana yapısal etkenleri açıklayan daha geniş bir kuramsal çerçeve içinde incelemeyi amaçlar. Bunun yerine, gönderici-alıcı modeli gibi, iletinin içeriği ve bireysel algılanması bu içeriğe ve algılara etki eden tarihsel, siyasal ve ekonomik koşullardan soyutlanarak incelenir. Bu durum da, alan araştırması ve içerik analizi yönteminden kaynaklanan kaçınılmaz zor bir durumdur. Televizyon izleme ile izleyici tutumları, görüşleri veya inançları arasında ölçmelerle kurulan bağ neden-sonuç ilişkisini açıklamada yetersizdir. Bu açıdan da, tutarlı bir kuramsal nedensellik ilişkisinin kurulması gerekir ki bu da zorunlu olarak, açıklama ve anlamlandır-

ma süreci içine en azından siyasal ekonomiyi katmayı gerektirir.

Gerbner'in yaklaşımındaki toplumsal denetim (toplumsallaşma) modeli, çeşitli izleyici gruplarının farklı yaşam koşullarına göre televizyonun içeriğini nasıl çözdüğünü ve içeriğin anlamının farklı alt kültürlerin inanç sistemlerine girdiğinde nasıl değiştirildiğini incelemek için bir çerçeve getirmez. Televizyon iletileri uyum için çalışabilir, uyumu sağlayabilir, fakat bu iletilerin reddiyle gelişen kültürel ayrılık ve değişim nasıl açıklanabilir? Ayrıca, Lewis'e göre Gerbner'in ekme kuramı, izleyicinin anlam kurmasını basitçe ikili sisteme indirger: İzleyici ya televizyonun sunduğu biçimdeki dünyayı kabul eder veya etmez (1997: 89). Medya metni, bu katı ikili karşılıklı-oyunda, sadece "tekrarın vuruşlarını çınlatan düz ve temiz bir peyzajdır. Bu sınırlılığın ve yetersizliğine rağmen, ekme modeli televizyonun çağdaş kültürde belirlenmiş hegemonyacı bir rol oynadığını sistemli bir şekilde göstermiştir.

Gerbner'in modeli, başlangıç noktası olarak televizyonun içeriğini alır ve böylece televizyonun simgesel kültürüyle ulusal kültürü eşleştirerek kendini sınırlar. Televizyon çeşitli alt kültürler ve referans grupları arasında kültürel bir bağ olabilir. Fakat çözümlenmeye, bu alt kültürlerin belli bir duruma karşıt olarak nasıl geliştiklerini ve enformasyonun bu durumu anlamak için çeşitli kaynaklar ve çeşitli kitle iletişim araçlarından nasıl alındığının çözümlenmesi ile başlamadıkça, televizyonun alt kültürlerin ve ulusal kültürün gelişmesine olan görece katkısını saptamak zordur.

Daha önemlisi, toplumsal denetim ajanı olarak sadece televizyonu göstermek, kültürel gelişmede rol oynayan öteki kültür üreten araçların rolünü ihmal eder. Gerçi televizyon oldukça önemlidir, fakat, örneğin Althusser'in devletin resmi ideolojik aygıtları, Marks'ın toplumsal üretim biçimindeki öğeler ve aileden başlayarak genişleyen toplumsal sivil örgütlenmeler dahil, toplumsal üretim faaliyetlerini göz önünde bulundurmak gerekir. Bu tür katma, incelemenin deneyci yanıyla niteliksellik yanı arasında dengelerin değişmesi gerekliliğini or-

taya çıkartır. Nitel olanı, işlevsel tanımlamalara dayanan nicel ölçmelerle mikro seviye içine çökertme ve özellikle 1990'larda yaygın bir şekilde yapıldığı gibi, bireyde başlayıp bireyde bitecek "demokratik çoğulculuk" ve "bireysel çoğulcu anlamlandırma" nitelemeleriyle sonuçlandırdıktan sonra, "büyük kuramları" ve "tümcelleştiren yaklaşımları" reddetme, bilimi hem basitliğe düşürür hem de uluslararası şirketlerin egemenliğindeki pazar yapısında, bilinçleri biçimlendirme ve ideolojik sözcülük yapma konumuna sokar.¹

Gerbner'in ekme modeli 1980'lerden beri diğer ülkelerde kullanılmaya başlandı. Bu araştırmalar seks, şiddet, siyasal yönelim, geleneksel değerler ve sosyal stereotip analizleri yapmaktadır. Bu incelemelerde, örneğin "yerel kültür-bağımlı" sonuçlar elde edildi (Gerbner, 1994). Gerbner'in "yerel kültürel bağımlı" sonucu, "kültürel sömürü, kültürel emperyalizm yok" anlamına gelir. "Yerel kültürel bağımlı" sonuçlar bulgusu, Anglo-sakson kültürel geçmiş, ilişki ve değerleri paylaşan Amerika'nın büyükannesi İngiltere için geçerli olabilir; fakat Türkiye için çok farklı bir anlama sahiptir: En azından kültürel hegemonya veya sömürüyü heceler.

Gerbner'in yaklaşımında, Amerikan pozitivist iletişim yaklaşımlarında olduğu gibi, "(a) dıştan gelen kültürel mesajlar yerel toplumun kültürünü mü eker? (b) Mesajın geldiği kültürün değerlerini mi eker? (c) İkisini birlikte mi eker? (d) Aralarında egemenlik ve mücadele, yok etme, kendine benzetme gibi ilişkiler var mıdır? (e) Dıştan gelen mesajlar gerçekte alakasız mıdır?" gibi sorular ya görmemezlikten gelinir, ya "karşılıklı-bağımlılıktan" bahsedilerek çözümlenmeye çalışılır, ya da ilgisiz/alakasız olarak nitelenir. Alakasız diyen yaklaşım, etkiyi tümüyle reddeder. Ekme modeli en gelişmiş şekliyle, kültürel etki yerine kültürel alışverişi, kültürel değiş tokuşu (mübadele) getirir.

B. Yöntemle ilgili eleştiri

Gerbner'in yaklaşımı kültürel ve siyasal iletişim alanında Amerika'da ve sonradan Avrupa ve diğer yerlerde kullanılmak-

¹ "Büyük kuramlar" ve "tümcelleştiren yaklaşımlar" kavramı "grand theories" ve "totalizing paradigms" anlamına kullanıldı. Burada karşı çıkan, hem yapısal görevselcilik hem de Marksist kuramdır.

tadır. Bu tür incelemelerin genel sonucuna göre, televizyon "orta yol" siyasal görüşleri eker. Bu orta-yol görüş yoğun izleyicilerin kendilerini siyasal tanımlamalarında gösterir. Elbette, orta yol siyasal görüşü desteklemeleriyle paralel olarak, "fazla izleyenler" de bu yolu seçmeye yöneleceklerdir. Ekme analizinde sonuçlar izleyicilerin kendilerini siyasal bakımdan tanımlamaları ve bunun istatistiksel sonucuyla elde edilmektedir. Bu sonuç da, "öz değerlendirmenin" ne denli geçerli ve güvenilir olduğuna bağlıdır.

Gerbner'in yöntemi bir çok yerde çeşitli biçimde kullanılmaktadır. Örneğin, yöntemin aynısını kullanarak inceleme yapan Piepe ve diğerleri (1977), İngiltere'de şiddet ile çok televizyon seyretme arasında istatistiksel bakımdan bir anlamlılık bulamadılar ve Gerbner'in modelinin çalışmadığı sonucuna vardılar. Her sonuç gibi bu sonucu da, incelemenin yapıldığı sosyal çevrenin kültürel yapısı ile yeniden anlamlandırmak gerekir. Amerikan kültürel koşullarında geçerli olan, farklı kültürel durumda geçerli olmayabilir.

Modelde karmaşık semiyotik anlam kurma, "televizyon izleyicileri ya televizyon dünyasını kabul eder veya etmezler" ikilemi içine çökertilir ve içerik analiziyle elde edilen göstergeler bu iki boyutlu basit frekans dağılımına indirgenir. Frekans dağılımları ve merkezi yönelimler, dağılımdaki yüzdeleri ve en tipik dağılımı (orta noktayı) verir. Bu dağılımla, sosyo-demografik verileri karşılaştırma ise, istatistiksel bakımdan anlamlı ilişkiler olup olmadığını ortaya koyar. Bu tür araştırma korelasyon seviyesindedir. Bu seviyedeki analiz, pozitivist deneyci yaklaşım açısından, nedensellik ilişkisi kurma olasılığı vermez; fakat nedensellik ilişkisi analizi için değişkenlerin belirlenmesinde bilgi sunar.

Lewis'in de (1997) belirttiği gibi, dünyayı belli biçimde algılamayla, izleyicilerin televizyon izleme yoğunluğu istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki ortaya çıkartabilir. Fakat bu bağ ne zorunlu ne de otomatik bir bağlıdır. İstatistiksel ilişkiler yönelimleri gösterir. Bu ilişkiler, televizyonun, diğer sosyal süreçlerin yanında, ideolojinin biçimlenmesinde rol oynadığını ima eder.

Televizyonu çok veya az seyredenlerin seyretme amacı veya izleyiciyi seyretmeye götüren nedenler de tek değildir. Kullanışlar ve doyumlar (*uses and gratifications*) modeliyle yapılan incelemeler, medya kullanımında ve aranan ve elde edilen tatminlerde oldukça çeşitli farklılıklar olduğunu göstermektedir (Erdoğan, 1978; Dominick, 1990). Televizyon içeriğinde niceliksel içerik çokluğu ve farklılığı vardır. Bu çokluk ve farklılıklar, belli bir egemen ideolojik yapının ifadeleri olsa bile, aynı ideolojik egemenlikteki farklı gerçeklerin desteklenmesi ve sürdürülmesinde görevseldir. Dolayısıyla, televizyonun ana akımı ektiği savı, şiddet ve siyasal tercihler ötesinde çok daha detaylı bir anlamlandırmaya izin verecek kapsamlı bir araştırma dizaynını gerektirir.

İzleme yoğunluğunu temel olarak ele alma, bu yaklaşımı oldukça indirgemeci yapmaktadır. Bunun yerine, örneğin Pingree ve Hawkins'e göre (aktaran Condry, 1989: 128), gruplandırma, izleyicilerin tercihlerinden hareket ederek, içeriğe göre yapıldığında, izlemeyle ilgili daha faydalı bir ölçme yapılır. Pingree ve Hawkins'in önerisi yeterli bir çözüm getirmemektedir, çünkü izleyici tercihi göre yapılan gruplandırma "kullanışlar ve tatminler" yaklaşımının gruplandırması ötesine gitmez ve gene medya endüstrisinin yapısını yansıtan egemenlik karakterini taşır. Elbette, izleme yoğunluğuna dayanarak ölçme ve istatistiksel analiz, sonuçta izleme yoğunluğuyla ilgili çözümler getiren bir kuramsal sınırlılığı anlatır ve bunun aşılması gerekir.

Televizyon izleme ve izleyici tutumları/görüşleri arasındaki ilişkide, televizyon izlemeyi bağımsız ve diğerlerini bağımlı değişken olarak ele alma yeterince geçerli görünmemektedir. Neden-sonuç ilişkisi Gerbner'in yaklaşımında sunulanın tam tersi yönde olabilir: Saldırgan veya korkak insanlar diğer insanlardan daha fazla televizyon seyrediyor olabilir (Hawkins & Pingree, 1983 aktaran McQuail & Windahl, 1993: 101). Ayrıca, televizyonu çok seyredenlerin saldırgan içeriği seçmeleri ve televizyon-dünyasını yansıtmaları, bu izleyicilerin televizyondümlü olmayan tutumlarından dolayı olabilir. Özlüce, belli televizyon içeriğini ve televizyonu çok izlemeleri hem başka ne-

2

"Sahte ilişki" İngilizce'deki "spurious relationship" anlamına kullanıldı. Bu ilişkide, x ile y arasında istatistiksel anlamlı bağ aranır ve bu bağdan hareket edilerek nedensellik ilişkisi sonucu çıkartılır. Aslında, bu ilişkiye üçüncü bir z değişkeni neden olabilir. Z değişkeni kontrol edilip x ile y arasındaki ilişki *partial correlation* ile yeniden test edildiğinde, eğer p değeri anlamlı ilişkiyi ortadan kaldıracak ölçüde yükselirse, sahte ilişki olduğu sonucuna varılır.

denlerden dolayı hem de dünya görüşlerine destek arama koşullu olabilir.

İzleyicilerin çok seyretmeleri ile televizyon-dünyası görüşlerine sahip olmalarının ardında sosyal izolasyon, engellenme, işsizlik, sınırlı tercihler, saldırganlık deneyimleriyle dolu bir aile ve yakın çevre gibi diğer nedenler yatabilir. Bu durumda, Gerbner'in yaklaşımıyla kurulan nedensellik bağı "sahte ilişki" olabilir;² ya da, diğer faktörler kontrol edildiğinde kurulan nedensellik bağı ortadan kalkar veya bağımsızın bağımlıyı açıklaması, sağlıklı bir yorum yapılamayacak bir seviyeye düşer.

Diğer bağımsız değişkenlerin kontrolü olasılığının olmadığı, sadece kişilerin öz-bildirilerine dayanıldığı, alan araştırmasıyla, isimsel (*nominal*) veya kademeli (*ordinal*) ölçülerin kullanıldığı bir araştırma dizaynı ile nedensellik bağı kurmak geçerlilik sorunları taşır. Gerbner'in yaklaşımında bazı değişkenlerin kontrolü yapılarak incelemeler yapılmıştır. Doob ve McDonald (1979; aktaran Condry, 1989: 130) izleyicilerin yaşadığı mahalleyi kontrol ederek yaptıkları incelemede, Gerbner'in geliri kontrol ederek yaptığı incelemeden daha güvenilir bir kontrol sağladıklarını belirtmişlerdir. Hirsch'e göre (1980; aktaran Livingstone 1990: 16) şiddet içerikli televizyon izleme ile şiddetten korku, izleyicilerin yaşadıkları semt ile açıklanabilir: Cinayetin yüksek olduğu semtte insanların evde kalıp daha çok televizyon seyretmeleri ve saldırıya maruz kalma şanslarının çok olduğuna inanmaları, cinayetin az olduğu semtlerdeki izleyicilerden daha fazla olması beklenir.

İçerik analiziyle anlamların kelimelere indirgenmesi ve niceliksel ölçümü, özellikle frekans analizi seviyesine düşürülmesi, hem sonuçlarla anlam üretme hem de istatistiksel testler bakımından büyük ölçüde bilgi ve enformasyon kaybı anlamına gelmektedir. Gerçi Gerbner, geleneksel pozitivist içerik analizindeki "sözlük" anlam yerine "çağrışımçı" anlam üzerinde durur, fakat gene de içerik analiziyle, açıklanması istenen toplumsal ilişkiler ve gerçekler, metindeki (televizyon programındaki) anlamları açıkladığı için, en azından, yetersizdir. Post-modern kültürel analizlerde de yapıldığı gibi, yaşanan insan gerçeği, bu

gerçeğin "yanlı-anlamlandırılması" olan metinde gizli değildir. Elbette, gerçek, gerçek yaşamın ifadelerinde aranmalıdır; fakat metin, ifadelerin tümü değildir; metin sadece bu ifadelerden biridir. Bu tek ifadenin sunduğu açıklamaya çok dikkatle yaklaşmak gerekir.

Gerbner'in yaklaşımında izleyiciler çok ve az seyredenler olarak ayrılmakta ve bu özelliğe göre istatistiksel karşılaştırma ve anlamlandırma yapılmaktadır. Bu ayrımın sınırlılığı yanında, televizyonu az ve çok izleyenler kendi aralarında sadece televizyonun kültürel göstergeleri bakımından ayrılmazlar, aynı zamanda kendi içlerinde ve aralarında sosyo-ekonomik, siyasal görüş, eğitim, meslek, yaş, cinsiyet, alışkanlık, gelenek, aile yapısı, sosyal sınıf, yaşanan çevre gibi önemli etkenler bakımından da ayrılırlar.

Yöntemle ilgili diğer önemli eleştirilerde, (a) Gerbner'in "şiddet indeksine" (örneğin deprem nedeniyle olan yaralanmalar gibi) kattığı bazı dramatik eylemlerin gösterilmesinin izleyiciye zarar getirecek doğaya sahip olmadığı belirtilmiştir; (b) Gerbner'in niceliksel sayım metodu tek bir şiddeti çoklu sayımayla sayıma katmaktadır; (c) Gerbner'in tek bir haftayı örneklemesi yetersizdir ve temsili değildir. Gerbner bu eleştirilere karşı yönteminin geçerliliğini savunmuştur (Blank and Gerbner, 1977).

Şiddet profilinin çeşitli alt-grup üyelerinin saldırgan (pozitif) veya kurban (negatif) oranlarını işaret eden "risk oranı" ögesi de eleştirilmiştir. Örneğin kadınlar yüksek negatif puan almaktadır. Bu durum Gerbner'in şiddette sadece ender olarak yer alan gruplara yüksek puan vermesinden kaynaklanmaktadır. Blank'e göre (1977) "Sorumlu vatandaşların" zararlı olarak nitelendikleri, gülmüş eylemlerin ve kazaların şiddet indeksine katılması uygun değildir. Gerbner bu edimlerin indeksten çıkarılmasının gereksiz olduğunu belirtmiştir. Gerbner'in bir televizyon sunumundaki şiddet eylemini sayısı (bir şiddet eylemine bir diğer katılımcı girince yeni bir şiddetin başlaması) dramatik süreklilikle çelişkilidir ve yanlış sayımla sonuçlanır. Gerbner, şiddet eylemini şiddete katılanlarla tanımlamanın, her

3 İstatistik Enstitülerinin ve benzeri araştırmacıların, sadece polis kayıtlarına bakarak sundukları verilerin de, örneğin "kadınlara karşı kullanılan şiddeti" ölçmede geçerliliği çok azdır. Şiddete maruz kalan kadınların yüzde kaçının şikayet ettikleri bilinmekte midir? Kadınlara sorulsa bile, kaç kadın tanımadığı birine dayak yediğini anlatır?

eylemi sosyal içerik/bağlam içine yerleştirmeye izin verdiğini belirtmiştir.

Gerbner'in bir haftalık örneklemindeki varyans yıllar içinde büyük farklılıklar göstermektedir. Varyansın yıllara göre büyük farklılık göstermesi, kullanılan ölçeğin zaman içindeki trend amaçlı kullanılmasında faydasızdır/geçersizdir. Gerbner (1977, 1979) Şiddet Profili ölçüsünün geniş tabanlı olduğunu ve varyansı minimuma indirdiğini belirtmiştir. Elbette farklı zamanlardaki ölçmelerde varyans farkının yüksek olması ölçünün zaman içindeki geçerliliği sorununu ortaya çıkarır. Ölçmenin tek bir zaman kesiti yerine çeşitli zaman kesitlerini içeren bir biçimde yapılması, özellikle heterojenlik yaygınsa ve değişim olasılıkları fazlaysa, elbette tek kesiti ele almaktan daha anlamlıdır; fakat aynı ölçmenin farklı zaman kesitlerinde yapılması, televizyon dışında izleyici üzerindeki belirleyici değişkenleri ne kontrol edebilir ne de ortadan kaldırabilir.

Cinayet, saldırganlık ve şiddet gibi değişkenleri izleyicilerin tahminlerine dayanan niceliksel çoklukla ölçmek, izleyicilerin şiddet ve cinayetle ilgili inanç, tutum ve görüşlerini belirlemede oldukça kaba bir ölçmedir. Aynı niceliksel sayı herkes için şiddet ölçüsü olamayacağı gibi, niceliksel çokluk, özellikle çeşitlilik bakımından, her zaman niteliksel yoğunluğu anlatmayabilir.³ Örneğin, izleyicilerin semtlerinde kaç kişinin soyulduğu ve o semtteki şiddetin derecesi hakkındaki görüşleri, o semtteki şiddet ve suçun ölçüsü olmada çok yetersizdir. Hatta geçerli bir ölçü bile değildir. Bu görüşlerin "televizyon gerçeği" olarak alınması, belki de, belli şiddeti meşrulaştıran ve yücelten bir kültürel yapıyı doğrudan incelemekten kaçışın bir ifadesidir. Bu kaçışın ve yönelimin anlamı oldukça ciddidir: Sorunu, bulunduğu yapısal konumdan alıp başka bir konuma yerleştirerek, soruna neden olarak "medyayı" (teknolojiyi) ve medyaya yenik düşen izleyiciyi gösterdiğimizde, eleştirilmesi ve değiştirilmesi gereken yapıyı hem göz ardı ederiz hem de meşrulaştırırız.

Gerbner okulunun araştırma dizaynında, televizyonu çok seyredenlerin tutum, dünya görüşü ve inanç bakımından homojen bir grup olduğu varsayımı da yeterince geçerli değildir.

Aktif izleyici savı ve liberal-çoğulcu post-modern izleyici modellerine göre, izleyiciler televizyon içeriğini pasif olarak emmezler, onun yerine televizyon gerçeğini kendilerine göre bireysel olarak yeniden kurarlar. Bu nedenle, çok televizyon izleme, televizyon dünyasının sunulduğu gibi özümsemesi ve benimsenmesi anlamına gelmez. Bu bireyselliğe dayanan açıklamanın ötesinde, televizyonu yorumlama kültürel ve ideolojik anlamlandırmadır ve nasıl anlamlandırıldığı da televizyonun kullanıldığı toplumsal ortamdaki anlamlandırma çeşitlilikleri (egemenlik ve mücadeledeki anlamlandırma biçimleri) içinde olur. Aynı ideolojik çerçeve içindeki anlamlandırma bile farklılıklar gösterebilir, çünkü ideoloji birbiriyle yüzde yüz uyum içindeki öğelerin birleşiminden veya ağından oluşmaz.

Gerbner okulunun yaklaşımı, televizyon izlemenin etkisinin davranışlar yerine tutumlar üzerinde olduğuna ağırlık verir. Böylece, medya endüstrisinin cinayet ve intihar gibi davranışsal yönlendiriciliği/etkisi "tutum" içinde sınırlandırılır. 1980 ve 1990'larda, tutumlar ve davranışlar arasındaki nedensellik bağına diğer güçlü etkenlerin sokulması ve böylece tutumla davranış arasında neden-sonuç ilişkisinde tutumun belirleyiciliğinin diğer bireysel yönlendirici neden ve ara-nedenlerle etkilenmesi incelemeye sokulur; medya izleyicilerin zararlı davranışlarıyla ilgili sorumluluktan arındırılır. Böylece, tutumlara etki olabilir; fakat davranıştan sorumlu olan bireydir. Bu yolla, bir taraftan medya içeriği "şiddet" açısından eleştirilir ve şiddet olmayana doğru bir içerik değişimi gerekliliği ileri sürülürken, öte yandan, bireylerin davranışlarından dolayı medyanın sorumlu olmayacağı vurgulanır. Gerbner'in meşrulaştırma sunumu bu türden daha çok, televizyonun saldırgan davranış yerine, sunumlarında doğrunun ve haklının kazanmasıyla gelen ve statükoyu destekleyen "yasa ve düzen" anlayışını desteklediği görüşünde yatar.⁴

C. Bulgular ve yorumlarla ilgili eleştiriler

Lewis (1997) cultivation analizini Frankfurt okulunun, özellikle Adorno ve Horkheimer'in, geliştirdiği "eski stil, büyük fakat basit belirleyicilik" kuramlarına benzetmektedir. Lewis'e

4 Amerikan filmlerinden ve diğer medya sunumlarından etkilenen intiharlar, şiddet ve cinayetler olmaktadır. Bu nedenle medyanın sorumlu olduğu ileri sürülüp medya mahkemeye verilmektedir. Eğer egemen akademik ve yönetim incelemeleri bireysel çoğulcu anlamlandırma yerine, medyanın davranış etkileyici ve yönlendirici rol oynadığı sonuçlarıyla gelirse, bu mahkemelerin sonuçları ve bu sonuçların da sonuçları oldukça ciddi neticeler verir.

göre (1997: 90) istatistiksel verilerin ekme analizcileri tarafından yorumlanmış biçimi, genellikle izlenen "tembelce" bir yoldur. Yoğun televizyon izleyicilerini televizyonun semiyotik yapılarına bağlayan bulgular kaçınılmaz belirleyicilikler değil, ilişkilerdir. Yani, dünyayı belli biçimlerde algılama halkın televizyon izleme miktarına bağlanır. Bu bağ istatistiksel bakımdan anlamlı olabilir; fakat bu bağ ne zorunlu ne de otomatik bir bağdır. Bu tür istatistiksel anlamlı ilişkiler "mutlakları" değil, "yönelimleri" ifade eder. Bulgular, belli bilinmeyen koşullar ve diğer sosyal süreçler yanında, ideolojinin biçimlenmesinde televizyonun rol oynadığını anlatır. Ayrıca, kültürel göstergeler incelemeleleriyle elde edilen veriler sadece televizyonun gücünün değil, aynı zamanda gücünün sınırlılığının da kanıtıdır.

Gerbner, kitle iletişim araçlarının etkilerinin anahtarını, onların bir sanayi toplumunda imgesel düşüncelerin ve bilincin ekilmesi (*cultivation*) işlevini üstlenebilme yeteneğinde görmektedir. Gerbner, kitle iletişim araçlarının temel sürecinin kelimenin tam anlamıyla "açığa vurma" olduğunu söylerken şöyle demektedir: "Modern kitle iletişiminin gerçekten devrimci önemi ... eskinin zaman, yer ve statü sınırlarının ötesinde hızlı, sürekli ve inandırıcı olarak ortak düşünce ve eylem için tarihsel yeni temeller oluşturma yeteneğidir." (aktaran Alemdar ve Erdoğan, 1998). Sonuç olarak, Gerbner'e göre, "eğer ana akım çizelgemiz geçerliyse, siyasal yönelimler, kitle iletişim araçları ve demokratik süreçler hakkındaki temel varsayımlar gözden geçirilmeye ve değiştirilmeye muhtaçtır" (Gerbner, 1989: 126).

Gerbner okulunun bulgularına göre, çok yoğun televizyon izleme, daha homojen veya yakınsak fikirlere götürmektedir. Elbette burada sorulacak soru, yoğun televizyon seyredenlerin zaten bu kişiler olup olmadığıdır. Yani, daha önceki sayfalarda da tartışıldığı gibi, nedensellik bağı soruşturulabilir ve bağımsız olarak sunulan aslında bağımlı olarak sunulanın bir sonucu olabilir. Kullanışlar ve doyumlar kuramsal çerçevesinden hareket eden Blumler ve Gurewitch'in ayrı kuramsal gerekçelere dayanarak belirttiği gibi, televizyon izleyenler bu basit ve ihtiyatlı dünya görüşünü televizyon programlarından alma yerine kendileri televizyon deneylerine getirebilirler (1982: 260).

Gerbner televizyonu eleştirirken "ana akım/yol" için televizyonu oldukça "görevsel" olarak niteliyor. Gerçekte de, televizyon modern cehaletin (özellikle tüketim cehaleti ve inanç sömürsünün) ekicisi ve teşvikçisi olarak oldukça görevsel bir araçtır. Televizyon, Amerika'da ve diğer ülkelerdeki resmi okullar gibi, kapitalist sistem için fonksiyonel açıdan "dinleyen, seyreden, öğrenen ve taklit eden" siyasal, kültürel ve ekonomik tüketim-cahilleri üretir. Televizyonla, halka neye gereksinme duyacağı ve nasıl tüketeceği öğretilir. Fakat bu halk, tüketimlerinin doğası ile ilgili en küçük bir gerçeğin farkında olmalarına olanak verilmeyecek kadar cahilleştirilir. Modern dünyanın "tüketim bilgileri" yaratılır ve bu bilgiler kitlesi Marlboro, Levi's, Coca Cola, Punk ve Junk müziği kültürünün, bireysel deneyimler ve bağımlılıktan geçerek gelen, eğitilmişleridir. Tüketim bilgileri üretim ilişkileri konusunda kölece-biçimlendirilmişlerdir ve hem özgür birey olarak sunulurlar hem de kendilerini özgür birey sanırlar. Elbette, televizyon seyretmek için okur-yazar olmaya gerek yoktur, çünkü televizyon bu engeli görüntü ve söz yoluyla aşar. Sonra televizyonla olan ilişkinin niteliği, yapısı ve biçimi gelir. Sorulması gereken esas sorulardan biri şudur: Televizyon olgusu insan düşüncesinin demokratlaştırılması mı, yoksa düşünceler ve davranışlar üzerinde ekonomik, kültürel ve siyasal egemenliğin damgalanması mıdır? Yönetenler ve halk arasındaki, ortak bağ, birinin (yönetenlerin) kendi gerçeğini yaşaması ve ötekilerin (halkın) bu gerçeklerin hayalleri ve görüntüleriyle kendini avutmasından, kendi kendini suçlamasından, depresyonlara girmesinden, kendine ve benzerlerine düşman kesilmesinden, egemenliğe meşrulaştırılmış zorunlulukla veya gönüllü boyun sunmasından başka ne olabilir? Egemenlikle gelen karşılıklı bağımlılıktaki ortak deney, birinin gerçeğinin ötekilerin hayali düşleri ve umutsuz umudu olması değil mi? Bu ortak deney günlük gerçek ilişkilerde, örneğin, ezenle ezilen, işverenle işçi, işten kovulanla kovulan, toprak sahipleriyle topraksızlar, rüşvet alanla rüşvet vermek zorunda kalan arasındaki ilişki olarak kendini gösterir. İnsanlar simgelerle, metinlerle ve metin çözümlenmeleriyle değil, bütün bunların ol-

duğu örgütlü yapılardaki ilişkilerle yaşamlarını sürdürürler; köle veya efendi, aç veya tok, izleyici veya izletici olurlar.

Gerbner'in bulgularına göre, televizyon "ana akımı" Amerikan halkının 20. yüzyıldaki gerçek "kaynaşma kazanı" (*melting pot*) olabilir. Televizyonun yarattığı karışım popüler bir kendi kendini yönetme pratiği olarak ve kuram için önemlidir. "Melting pot" ideolojisine göre, Amerika bir kazandır ve kazanın içinde sayısız farklı ırk ve ulustan gelen insanlar vardır. Bu insanlar bu kazanda birleşip kaynaşarak muhteşem Amerikalı ve Amerika'yı oluştururlar. Ama bu Amerika herhangi bir ülke ile savaşa girdiğinde veya ilişkilerini sertleştirdiğinde bu ülkeden gelip Amerika'ya yerleşen Amerikalılar kazan içinden çıkarılır, esir kamplarına konur ve malları talan edilir. Bunun en güzel örneği 2. Dünya Savaşı sırasında Japon asıllı Amerikalılara yapılanlardır. Hepsi (120 bin) askeri kamplara konulmuş, ellerinden toprakları ve dükkanları alınmış, esir muamelesine tabi tutulmuş sonra da gençleri zavaştta (özellikle İtalya'da) ön safalarda savaştırılmıştır. İkinci bir örnek, İran'da Humeyni rejiminin Amerikalıları rehin almasından sonra yaşanmıştır. İran asıllı Amerikalılara okulda kazandıkları ödüller, "Onlar bizim adamlarımızı kaçırıyor, biz bu düşmanın çocuklarına ödül veriyoruz" düşüncesiyle verilmemiş; İran asıllılar sokaklarda ve evlerde dövülmüşlerdir. "Melting pot" efsanesi gerçekte ideolojik bir propagandadan öteye çok az gider (Erdoğan, 1995).

Gerbner'in *ki* dergisindeki çözüm önerileriyle de yeniden sergilendiği gibi, Annenberg Okulu varolanı tanımladıktan sonra bu varolanın oluşumuyla ilgili parçaları, çelişkili olsa veya uymuyor görünse bile, değişikliğe uğratmanın varolanı değiştirebilecek sonuçlar doğurabileceğini düşünmemektedir. Bu okula göre, eğer her şey "televizyon çağının" belgesine göre değişikliğe uğratılırsa, televizyon ana akımının sağladığı popüler kendi kendini yönetme sistemi ideal biçimine kavuşacaktır. Aslında televizyon ana akımı, varolanı toplumsal koşulların işleminin bir sonucudur ve bu koşullardaki bir değişikliğin önem derecesine göre, ana akımda da değişikliklere yol açma olasılığı yüksektir. Bu değişikliklerin ana akımın istediği yönde olacağı-

nı hiç kimse garanti edemez. Gerçek dünyada laboratuvar dünyasında yapıldığı gibi belli değişkenleri sabit tutup, ötekilerini ekleyerek veya değişikliğe uğratarak istenen sonucu elde etme olanağı çok sınırlıdır.

Okulun bulguları izleyicilerin algılarının televizyon dünyasının verdiği ile aynı olduğunu göstermiştir. Fakat bunun böyle olmasında televizyonun ilk neden olup olmadığını söylemek zordur (White, 1983: 287, 290). Ayrıca, televizyon dünyasıyla bu dünyayı izleyenin dünyası ayrı iki dünya değildir: İleten ve alıcı aynı kültürel koşulların insanlarıdır. Bu koşullar da, en iyi biçimiyle sosyal üretim süreçlerindeki egemenlik ve mücadele ilişkilerinin öğelerine eğilerek anlaşılabilir.

3 "Anlattığımız Öyküler" Üzerine⁵

Gerbner'in *ki* dergisindeki "Anlattığımız Öyküler" makalesi elbette ciddi bir konuyla ilgilenmektedir. Gerbner'in sunumundaki açıklamaların hepsine herkesin katılması beklenemez ve yukarıda sunulan eleştiriler ve değerlendirmeler bu makale için de geçerlidir.

Gerbner'in bahsettiği "anlattığımız öyküler" aslında "bize anlatılan" ve "bizden veya bizden olmayan bazılardan geçerek anlatılan" öykülerdir. Egemen öykülere herkesin istekle ve bilinçli olarak boyun sunduğu; izleyerek ve iletişim biçimlerinden herhangi birini veya bir kaçını kullanarak yansıttığı ve dolayısıyla sürdürülebilirliğini sağladığı bir tarzda yaklaşmak, kuramsal bir hatadır. Önce, öykülerin tekelsizliği, homojenliği ve globallik karakteri, alternatiflerin veya mücadele edenlerin ortadan kalktığını ve tarihin son bulduğunu anlatmaz. Bazı "bizlerin" anlattığı öyküler Gerbner'in "Bizi'nin" anlattığı öyküler olmadığı gibi, egemen öykülerle çakışmaz. Anadolu'da 1950'lerde anlatılan öykülerle 1990'larda anlatılan öykülerdeki "bizlik" farklı karakterlere sahiptir. 1990'lardaki televizyondan geçerek de yansıtılan anlattığımız egemen öykülerdeki "bizlikler"de Amerikan kültürel ve kitle ürünlerinin bizliği egemendir. Bizim diye anlatılan ve anlattığımız bu öyküler bizde egemenlik kuramının serüvenlerinin öyküleridir.

⁵ Bu değerlendirmeyi daha iyi anlayabilmek için Gerbner'in makalesini okumada fayda vardır.

Gerbner'in sunduğu her öykü tipinde, insan tarihinde yere ve zamana bağımlı, değişen yoğunlukta egemenlik ve mücadele vardır. Her öykü tipinde meşrulaştırmalar ve gayri-meşrulaştırmalar bulunur. Bu karakteri gözden kaçırmamak gerekir.

Gerbner'in yorumundan farklı olarak Orta Çağlar'da Avrupa Kilisesi feodal düzenin sadece kültürel kolu değil, aynı zamanda Avrupa topraklarının üçte birini tutan ekonomik güçtü. Kilise, Avrupa insanını hem ruh hem de materyal bakımdan sömürdü. Daha önemli olarak, ruh sömürüsü Orta Çağın bitmesi ve "aydınlanmanın" gelmesiyle son bulmadı. Ruh sömürüsünü burjuva siyasetçileri örgütlü dinin kiskanç işbirliğiyle yapmaktadır. Bu işbirliği Türkiye'de 1990'lardaki durumun önde gelen nedenlerinden biridir.

Aslında, Gerbner'in, basının Rönesans ve Reform döneminde ortadan kaldırdığını belirttiği kilisenin egemenliği, ne o zaman ne de şimdi Avrupa ve Amerika kamusu/halkları üzerinden kalkmıştır. Tam aksine, özellikle 1980'lerden beri, örneğin Amerika'da endüstriyel yapının modern siyasal sistemi, sermayenin egemenliğinde kilisenin insanların ruhlarını yönetmesinin meyvelerini toplamaktadır. Bu din sömürüsü nedeniyle 1980 öncesinin 'merkez' olan Cumhuriyet partisi, daha sağa kaymış; ve ortanın solunda olan Demokratlar ise "merkeze" yerleşmiştir.

Kilise basından çok önce, Avrupa'yı bir ortak bilinç etrafında topluyordu ve bunu da bire bir yüzyüze iletişimle yapmıyordu. Dolayısıyla, bu konuda da basına atfedilen yapı geçersizdir.

Endüstriyel devrimin, özellikle basın ve ulaşımın kitlelerin bilinci üzerine yaptığı söylenen "değişimci" ve "özgürlükçü" etki, özellikle 18 ve 19'uncu yüzyıldaki okuma-yazma seviyesinin azlığı nedeniyle oldukça abartılmış bir yorumdur.

Gerbner'in yorumunun aksine, insanlar basın olgusundan önce de özgürlük mücadelesi veriyordu ve dolayısıyla, kendi değer ve ilgilerine göre kendi öykülerinin söylemlerini üretiyordu.

Öykü anlatmayı endüstrileştiren "basın" denen teknoloji değil, bu teknolojinin geliştirildiği ve kullanıldığı pazar yapısıdır. Bu yapıda sadece "öykü anlatma" endüstrileştirilmedi, aynı zamanda "öykü" sermayenin elinde kâr amaçlı emtia haline dönüştürüldü. Daha da öteye gidilerek, öykülerden geleneksel tutumluluk ve tutuculuk kültürü çıkartılıp atıldı; kitle tüketim kültürünün, yer yer eleştirse bile, öğeleri yerleştirildi.

Gerbner, hızlı basın ve kitle ulaşımıyla dağıtma sonucu, yeni bir bilinç biçiminin, yani neyin nasıl olduğu, nasıl çalıştığı ve nasıl yapılması gerektiği hakkında ortak bir bilinç etrafında toplanan insanların oluşturduğu modern kitle kamularının (*mass publics*) yaratıldığını ve bunun daha önce asla olmadığını belirtmektedir. Eğer kamuoyunu/halkı sermaye düzeninin siyasal yapısının bilinci etrafında toplanma olarak tanımlarsak, ancak o zaman, bu yorum doğrudur.

Gerbner'in siyasal çoğulculuk ve seçeneğin kökünün basın çağı (burjuvallaşan batı) olduğu yorumu da dikkatle ele alınmalıdır. Eski kölelik sistemi Yunanistan'da ve Roma'da siyasal çoğulculuk ve seçenek "özgür vatandaşlar" için yok muydu? Vardı.

Gerbner, kamu eğitiminin "cemaatin kurumu" olduğunu belirtmekte ve kişiyi kavimsel ve ortaçağ bağımlılıklarından ve her tür tekellerden ideal olarak "kurtarabilirdi" demektedir. Kurtaramadı ve de kurtaramaz. Çünkü kamu eğitimi halkın kendi ihtiyaç ve istemlerinden gelen bir oluşum değildir. Dolayısıyla "endüstriyel toplumun geniş halk kurumu" değil, endüstriyel yapının geniş halk kitlelerine dayattığı bir kurumdur. Endüstriyel yapının kalifiye ve yarı-kalifiye çalışana ihtiyacı ve siyasal yapının ise meşruluk ve süreklilik sağlama gereksinimleri kamu eğitiminin gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Gerbner'in belirttiği kamu eğitimi belki kişiyi kavimsel ve ortaçağ bağımlılıklarından kurtarmıştır. Bu kurtarışın "kurtuluş ve özgürlük" olarak ilan edilebilmesi için, kurtarılanın yeni bir bağımlılığa girmemesi gerekir. Kamu eğitimi insanları endüstriyel yapı için görevsel olmayan bir bilinç ve psikolojik durumdan "kurtarıp," sermaye düzeninin yapısına faydalı özgür-köle-bilinçler yarat-

6

Bu son yorumlar, düşüncelerin mi yoksa üretim biçiminin mi belirleyici olduğu; insanın kendini yapısının öncelikle düşüncelerden mi yoksa üretim ilişkileri yapısından mi geçerek geldiği sorusuna bir cevap olarak da ele alınmalıdır.

miştir ve yaratmaya devam etmektedir. Bu yaratmada, kamu eğitim sistemi günlük egemen iş yapış biçimiyle (eğitim kültürüyle) endüstriyel yapının soğuk terörünü kopyalayıp uygular. Eğitimde "not" ile değerlendirme (ödül ve cezalandırma) sermayenin uyguladığı ücret politikasıyla çakışır; gençler yatay-rekabeti öğrenir ve dikey boyun sunmaya yatkın hale getirilir. Kamu eğitimi bittiğinde, genç hem bilinç hem de psikolojik bakımdan "dünyaya" (pazarın egemen yapısına) yoğrulmuştur. Yoğrulmayanlar ise ya işsiz kalırlar ya da işyerindeki profesyonel ideolojilerle "iş yerinde eğitilirler." Bu "iş yerindeki eğitimde," örneğin, dünün Maocusu veya solcusu milyarlık materyal ilişkiler gerçeğiyle mücadeleci emperyalizm söylemi seçeneği arasında kalır; genellikle Maocu veya solcu girdiği yeni üretim ilişkisinde eski-kendini yeni-kendine baş düşman olarak görür ve patronu ondan açıkça böyle bir şey istemediği halde, eski-kendini yerden yere çalmaya başlar.⁶

Gerbner televizyonun modern toplumu yeniden-kavimleştirdiğini belirtmektedir. Fakat sorulacak soru: Nasıl ve kimin için kavimleştirdi ve bu kavimin yapısı ne? Kavimde dil, din, kan, çıkar, bir diğerini aç ve yoksul bırakmayacak ölçüde geçmiş ve gelecek ortaklığı vardır. Televizyonun yarattığı kavim bu karakterlerden yoksundur; IBM, Siemens, BMW, Coca Cola, Pepsi, Hard Rock, Pizza, Levi's, Pembe Diziler, A-Team, J-R ve çizgi filmlerin yarattığı kavim, *kavmi* değil kültürel ve ekonomik emperyalizmi heceler.

Gerbner'in günümüzdeki kültürel çevreyi betimlemesini Frankfurt Okulu çok önceden yapmıştı. Etik / ahlak din veya din dışı kökenli siyasal sağın yaklaşımlarda da benzeri kültürel egemenlik değerlendirmeleri vardır. "*Small is Beautiful*" diyenler de dev medya firmalarını ve ürünlerini eleştirmektedir.

Medyada öyküleme yoluyla "güç yapısını tutma ve geliştirme" egemenliğin sağlanması yollarından biridir. Bu öykülemelerde elbette "şiddet öykülemesi" önemli bir yer alır. Fakat medya sorunu "şiddet" sorununun çok ötesindedir ve medya şiddetinin çözülmesiyle toplumdaki şiddet çözülme yoluna girmez: Medyada şiddet konusuyla gelen gündem, kontrollü alter-

natifler yaratma ve kullanma çerçevesi içine düşer. Amerika'da akşam vakti süresince (*prime-time*), haberler dışında, şiddet geçmişi nazaran azalmış olabilir. Bu saat 6 ile 9 veya 10 arasında şiddet içeriğinin azalması veya olmaması, Amerika'da şiddetin azalmasına (eğer azaldıysa) katkıda bulunmuş mudur? Bunun incelenmesi gerekir. "Bulunmamıştır" *null* hipotezinin kabul edileceği olasılığı çok daha fazladır.

Gerbner'in "Tehlikeli Dünya Sendromu," aynı zamanda, Amerikan kültüründe egemen olan ırkçılığın medyadan geçerek, belki de çok abartılmış bir şekilde, ifadesini bulmasını anlatır. İrkçi kültürde "taşlanan keçiler" elbette gagalama silsilesine göre anlamlandırılacak ve dolayısıyla şiddet ile ilgili frekans dağılımlarında bu yansiyacak / yansıtılacaktır.

Gerbner'in istatistikle açıkça kanıtladığı gibi "halkın şiddet istediği" dolayısıyla "halka istediğini veren" televizyonun kendini sorumluluktan arındırması geçerliliğini yitirmektedir. Gençlerin televizyon dışında multi-medya yoluyla şiddeti sevmeye alıştırılması doğal olarak onları şiddet içeriğini aramaya itecektir. Bu arayış "halkın istediği" olarak sunulduğunda, iletişimde yer ve zamanın dondurulmuş bir kesiti alınarak yorumlanmakta ve böylece bir oluşum sürecinin gerçeği göz ardı edilmektedir. Bunun en uç şekli sigara içen kişinin sigaranın zararını bildiği ve hatta sigarayı bırakmak istediği halde, yemekten sonra sigara yakışıyla gelen psikolojik (ve psiko-fizyolojik) bağımlılıkla açıklanabilir.

Gerbner, medya şiddetinin "zararlı etkisinin" gerçek hayattakinden çok olduğunu belirtmekte ve insanların gündelik yaşamlarında medyanın şiddetle ilgili psikolojik etkileri üzerinde durmaktadır. Şiddet Gerbner'in kültürel göstergeler ve korku sendromları ötesinde daha önemli görevselliklere sahiptir. Şiddet içeriğinde üzerinde durulması gereken en önemli sorunlardan biri şiddetteki meşruluk ve gayri-meşruluğun kültürel, sınıfsal ve ideolojik yapısıdır. Şiddet ile birlikte, egemen haklılık ve haksızlık, doğruluk ve yanlışlık, cezayı ve ceza vermeyi hak etme, kimin doğal olarak suçlu olduğu, kimin iyi ve kötü, kimin şiddetinin desteklenip kiminkinin desteklenmeyeceği, ki-

7 Medya çoğul anlamda araç demektir ve akla gelen her tür aracı içerir. İletişim medyası iletişim araçları demektir. Medya bu incelemede iletişim medyası anlamına kullanıldı.

8 İş yerindeki şiddeti işçi veya memur olarak çalışmamış bir akademisyenin anlaması olasılığı çok azdır. Psikolojik baskılarla gelen şiddeti günün 24 saatinde yaşayanlar derinden hissederek bilir.

min kaybedip kimin kazanacağı, mülkiyet ilişkileri ve mülkiyetin elde edilmişindeki meşruluk ve gayri meşruluk, kimin nasıl cezalandırılıp nasıl ödüllendirileceği tekrar tekrar çeşitli biçimlendirmeler içinde üretilir. Şiddet Anglo-Sakson dünyada "yasa ve düzen," Güney Amerika'da "tanrı, aile ve vatan" değerleri, polis ve ordu için meşrulaştırılmalıdır ve iletişim medyası⁷ bu anlamda en etkili olabilecek araçtır. Sorun şiddetin medyada yansımaları, fazla yansıtılması veya yansıtılmaması tartışmasının ötesinde, şiddetin siyasal, kültürel ve ideolojik fonksiyonudur. Bu fonksiyon bireylerin gündelik yaşamlarında medya-güdümlü sahte veya abartılmış korkularından çok daha önemlidir.

Çağımızda insanların yüzyüze geldiği şiddet, Gerbner'in televizyon programlarında ekildiğini söylediği şiddetten dolayı, izleyicilerin sokakta tanımadıkları insanlardan gelebilecek tehlikeleri paranoya düzeyine çıkarmalarıyla sınırlı değildir. Aslında Gerbner okulunun üzerinde durduğu televizyon şiddeti, insanların günlük yaşamlarının önemli bir kısmını geçirdikleri iş yerindeki ücret politikalarının ve iş yapma ve yaptırma kültüründeki ilişkilerin sürdürdüğü soğuk ve sinsi şiddetin yanında anlamını yitirir.⁸ Hele ulus içi ve uluslararası sermayenin güvenliğini sağlamak için başvurulan meşrulaştırılmış şiddet ve sonuçlarıyla karşılaştırılmaz bile. Medya yardımıyla "gerçek inançlıların" yaratılışı ve desteklenişi ve ücretli/maaşlı kölelik ilişkilerinde dikey yapıyı korumak için yatay yapıdaki kitlelerin birbirine düşürülmesi ile sergilenen şiddetin ele alınması gerekir; fakat el yakma göze alınsa bile cep yakmayı göze almayacak kadar sıcak olabilir.

Gerbner'in "ne yapmalı?" sorusuna verdiği cevaplar medya baronlarının ve sözcülerinin önerdiklerinden pek fazla fark göstermemektedir. Birinci önerisi "seçimsel/tercihli seyretmedir." Bu önerinin ardındaki kuramsal çerçeveler, liberal çoğulcu yaklaşımdan, medyanın dokunulmazlığından hareket eden ana-akıma kadar değişebilir. Hem bu yaklaşımlarda hem de Gerbner'in önerisinde, güçlüyle mücadelede dikkatleri güçlüye yöneltme yerine, dikkatleri "kurbana" yöneltme hakimdir: Medya hiç kimseye zorla kendini izletmez/izletemez; her izleyici kendi zehrini kendi seçmektedir; seçmesin! İzleyiciye "ter-

cihli izle" saldırısı yerine; medyaya "zehir üretme" saldırısı neden yapılmaz? Çünkü, Amerika'da, "First Amendment" ile gelen özgürlükle medya korunmuştur. Medyaya saldırı anayasal bir özgürlüğü sınırlamaya yönelik bir girişimdir. Türkiye gibi ülkelerde ise bu, 1990'larda, post-modernizm, globalleşme, deregülasyon ve özelleştirme ideolojisinin "demokratikleştirme" ile eş tutulmasındandır.

Ayrıca, Gerbner'in "tercihli" izleme önerisi, örneğin saate göre değil programa göre izleme tezinin ne kadar geçerli olduğu şüphelidir; çünkü izleyici verilenler arasından seçim yaparak zaten tercihli izlemektedir.

Gerbner'in ikinci önerisi oldukça hayalperest bir karakter taşımaktadır; çünkü Amerikan üniversitelerinin iletişim bölümleri kendi stüdyolarında ve endüstriyle olan işbirliklerinde "iletişim eğitimi" az çok yapmaktadırlar. Gerbner endüstri için en iyi eğitim "iş yerinde yapılır" diye belirtiyor. Zaten, Amerika örneğinde, Amerikan iletişim profesyonellerinin bugün ne ve nasıl oldukları, medya dünyasında kazandıkları profesyonel kültür ve ideoloji ile ilişkilidir. Türk medya profesyonellerinin de...

Gerbner'e göre, örgün eğitim iş yerinde öğrenilemeyecekler için katkıda bulunmalıdır; katkıyı medya analiziyle yapmalıdır. Gene Amerikan örneğini ele alırsak, Amerikan eğitim kurumları 1940'lardan beri milyonlarca medya analizleri yapmıştır. 1940'ların ortasında Hutchins Raporunu kim dinledi ki? Yüz binlerce araştırmacının medya şiddet profili sonuçlarının kim ve ne faydası oldu? Medya şiddet komisyonları ve raporlarının medyaya ve medya profesyonel kültürüne ne kadar etkisi oldu? Sorun aslında, medya sürecini ve gerçeğini; medyayla ilgili ekonomik, kültürel ve siyasal pazar yapısını bir yana bırakarak anlamaya çalışmakta yatmaktadır. Amerikan gerçeğinde medya ve medya profesyonelliği, o gerçeğin biçimlendirdiği bütünleşikliği sağlayan bir diğer gerçektir. Bu gerçekte, örneğin *New York Times*, AP, CNN veya *Washington Post* ile, medya ve medya profesyoneli, olabileceğinin en iyisi durumundadır. Bu nedenle, sadece çoğunlukla maaşlı ve prestijli köle durumunda-

ki medya profesyonellerini hedef olarak göstermek ve onların "eğitilmesini" önermek gerçekçi değildir; çünkü onlar, içinde iş gördükleri yapıların belirlediği egemen koşullara göre zaten profesyonelleşmektedirler; farklılık uyumsuzluktur ve bu tür kişiler egemen ortamın dışında bırakılır.

Mesaj sistem analizi, örgütsel politika analizi ve etkiler ve ekme analizi elbette faydalı verilerin toplanması ve sonuçların çıkarılmasıyla neticelenir. Neticelenir ve orada kalır; çünkü sorun ve çözüm güç ilişkileri yapısıyla iç içedir. Bu nedenle, akademik incelemeler ve akademisyenlerin endüstri için görevsel olanları tutulur ve McLuhanlar yüceltilir; diğerleri akademi içinde kalır; Gerbner Kongrenin veya Senato'nun "medyada şiddet" komisyonlarında dinlenir.

Gerbner'in çözüm önerilerinden en anlamlısı, gene izleyicilere yönelik, fakat "vatandaş organizasyonları" kurulması önerisidir. Kültürel Çevre Hareketi gibi örgütlenmelerle kültürel politika saptanmasında bağımsız vatandaşın sesini duyurması elbette evde uzaktan kumanda ile gelen yenilgiden çok daha anlamlı ve farklı bir mücadeledir. Gene de şunu unutmamak gerekir ki, sivil örgütler ticari amaçlı olmamaları ve dolayısıyla ekonomik güçsüzlükleri nedeniyle, ticari amaçlı medya ile ancak kültürel alanda dengesiz fakat egemen iletişime "gürültü" ekleyerek mücadele etme durumundadırlar.

Elbette kimin neyi ne kadar izlediği, kültürel göstergeler ve ekme (Gerbner'in söylemek istemediği ideolojik biçimlendirme) gibi iletişim konuları niceliksel olarak incelenmeli ve anlamlandırılmalıdır. Pozitivist deneyciliği veya Frankfurt Okulu içindeki bazı deneyci kullanım ve anlamlandırmayı tümüyle reddetmek, deneyciliğin (*empiricism*) kuramsal bağnazlığına, bir başka kuramsal bağnazlıkla, örneğin deneyciliği reddederek katılmaktır. Nasıl ki sadece "iki sınıfa indirgenen" analizin ötesine gidilmesi gerekirse, pozitivist sosyolojinin sosyo-demografik değişkenlerinin ve "medya etkisinin" de ötesine gidilmesi gerekir. "Anlattığımız öyküleri" örgütlü yer ve örgütlü zaman öğeleriyle; söylemi, söyleyeni ve söyleteni mülkiyet yapısı ve ilişkileri içinde konumlandırarak incelersek, daha sağlıklı sonuçlara

ve önerilere ulaşabiliriz. Belki de bu sonuçlardan biri de, "anlattığımız öyküler" deyimindeki sahiplik iddiasının başkasının sahip olduğu veya gasp ettiğini, sahte sahiplik duygusuyla kendine mal ederek, kendini kendinin olmayan ve hatta kendi üzerinde egemenliği anlatan bir bizlikle özdeşleştirme yanlışlığı olarak ortaya çıkabilir.

Kaynakça

- Alemdar, K. ve I. Erdoğan (1998). *Başlangıcından Günümüze İletişim Kuram ve Araştırmaları*. Ankara: Emel Matbaası.
- Blank, D. M. & G. Gerbner (1977). "The Gerbner Violence Profile." *Journal-of-Broadcasting* 21 (3): 273-279.
- Boyd-Barrett, O. & P. Braham (1987). *Media, Knowledge and Power*. London: Croom Helm.
- Boyd-Barrett, O. (1997). "International Communication and Globalization: Contradictions and Directions." *International Communication and Globalization*. A. Mohammadi (der.) içinde. London: Sage.
- Condry, J. (1989). *The Psychology of Television*. NJ: Lawrence Erlbaum.
- Dominick, J. R. (1990). *The Dynamics of Mass Communication*. NY: McGraw Hill.
- Erdoğan, I. (1997). *İletişim, Egemenlik, Mücadeleye Giriş*. Ankara: İmge.
- Erdoğan, I. (1995). *Amerika: İkinci Vatanda, İdeoloji, Düşler ve Gerçekler*. Ankara: Ümit.
- Erdoğan, I. (1978). *Newspaper and Television Uses and Gratifications of Foreign Graduate Students at the University of Pittsburgh: Some Correlates*. Ph.D. Dissertation, University of Pittsburgh.
- Gerbner, G. (1998). "Stories We Tell." *Kültür ve İletişim* (1):17-30.
- Gerbner, G. vd. (1994). "Growing up with TV: The Cultivation Perspective Media effects: Advances in theory and research." J. Bryant and D. Zilman (der.) içinde. NJ: L. Erlbaum Associates.
- Gerbner, G. (1992). "Testimony for the House Judiciary Committee's Subcommittee on Crime and Criminal Justice: Oversight Field Hearing on Violence on Television," 15 December, New York.
- Gerbner, G. (1991). "Journey into Media Violence: A Happy Land of Power, Politics, and Publicity and Maybe Profits," Mimeograph.
- Gerbner, G. Vd. (1982). "Charting the mainstream: TV's Contributions to Political Orientations." *Journal of Communication* 32 (2): 100-127.
- Gerbner, G. Vd. (1979). "The Demonstration of Power: Violence Profile." *Journal of Communication* 29 (2): 177-196.
- Gerbner, G. Vd. (1977). *One More Time: An Analysis of the CBS 'Final Comments on the Violence Profile*.
- Gouldner, A. W. (1970). *The Coming Crisis of Western Sociology*. NY: Basic.
- Hamelink, C. J. (1997). "International Communication: Global Market and Morality." *International Communication and Globalization*. Ali Mohammadi (der.) içinde. London: Sage.

- Hardt, H. (1997). "Beyond Cultural Studies Recovering the Political in Critical Communication Studies." *Journal Of Communication Inquiry* 21(2): 70-78.
- Hawkins, R. P. & S. Pingree (1983). "Television's Influence on Social Reality." *Mass Communication Review Yearbook* (5). E. Wartella, vd. (der.) içinde. California: Sage.
- Hirsch, P. (1980). "The 'Scary World' of the Non-Viewer and Other Anomalies: A Reanalysis of Gerbner et al.'s Findings on Cultivation Analysis Part 1." *Communication Research* 7.
- Lewis, J. (1997). "What Counts in Cultural Studies." *Media, Culture and Society* 19 (1): 83-97.
- Livingstone, S. (1990): *Making Sense of Television*. London: Pergamon
- McQuail, D. & S. Windahl (1993). *Communication Models for the study of Mass Communication*. London: Longman.
- McQuail, D. (1983). *Mass Communication Theory*. California: Sage
- Piepe, A. Vd. (1977). "Violence and Television." *New-Society*; 41 (780): 536-538.
- Roach, C. (1997). "Cultural Imperialism and Resistance in Media Theory and Literary Theory." *Media, Culture & Society* 19 (1): 47-66.
- Shohat, E. and R. Stam (1994). *Unthinking Eurocentrism: Multiculturalism and the Media*. New York: Routledge.
- Weimann, G. (1984). "Images of Life in America: The Impact of American TV in Israel". *International-Journal-of-Intercultural-Relations* 8 (2):185-197.
- White, R.A. (1983). "Mass Communication and Culture: Transition to a New Paradigm." *Journal of Communication* 33 (3): 279 - 301.
- Zillmann, D. (1980). "The Autonomy of Suspense". *The Entertainment Functions of Television*. P.H. Tannenbaum (der.) içinde. NJ: LEA.

Chineseness and MTV: Construction of the "Ethnic" Imaginary and the Recuperation of National Symbolic Space by the Official Ideology

Abstract

This article addresses the question why a Chinese pop-singer, Gao Feng, has been enthusiastically received by the national official broadcast authorities as politically acceptable while most independent popular music makers in contemporary China have been consistently excluded from the state radio and television. One of the songs by Gao Feng and its video is analyzed to shed light on the state's preferred musical model which is rooted in a particular form of American pop-music. This form is described as "clean," "white," and "ethnically unproblematic" as opposed to the musical forms like rock, soul, and blues which are considered to be "miscegenated," "hybrid," and "ethnically unclear." The analysis reveals the fact that Gao Feng's acceptance should not be understood only as a matter of state's nationalistic ideology but as part of a new economic order whose beneficiaries can only ever be a minority of the people's existing within China's border.

Gregory B. Lee

*The University
of Hong Kong*

Çinlilik ve MTV

Özet

Bu çalışmada bugün Çin'de pek çok bağımsız müzik yapımcısı, devlet radyo ve televizyonları tarafından ısrarla dışarıda bırakılırken, Çinli pop şarkıcısı Gao Feng'in ulusal resmi yayın yetkilileri tarafından neden ilgiyle karşılandığını ve politik olarak kabul edilebilir bulunduğunu ele almaktadır. Gao Feng'in bir şarkısı ve video klibi, Amerikan pop müziğinin özgün bir formundan esinlenen ve devletçe de tercih edilen bir müzikal modele ışık tutmak için incelenmiştir. Bu form, "kırma", "hibrid" ve "etnik olarak belirsiz" olduğu varsayılan rock, soul ve blues gibi müzikal biçimlerle karşılaştırıldığında "temiz", "beyaz" ve "etnik olarak sorunsuz"dur. Bu çözümlerle, Gao Feng'in kabul görüşünün, sadece devletin milliyetçi ideolojisi ile ilgili bir mesele olduğunu değil; karlı çıkarların Çin sınırları içindeki nüfusun küçük bir bölümünü oluşturduğu yeni bir ekonomik düzenin parçası olduğu gerçeğini de ortaya çıkartmaktadır.